

<https://doi.org/10.62837/2025.3.45>

Fil.f.d., b/m. **VÜSALƏ FİKRƏT QIZI ƏLİYEVƏ**

vusale.aliyeva-76@mail.ru

ADU, Diplomatik xarici dillər kafedrası

Rəşid Behbudov 134

FRANSIZ DİLİNDƏ LEKSİK MATERIALIN MÜASİR ÜSULLARLA TƏLƏBƏLƏRƏ İZAHİ

Açar sözlər: *leksik yanaşma, interaktiv metod, kommunikativ təlim, təlim nəticələri, şifahi nitq və qavrama, kompetensiyalar*

Ключевые слова: лексический подход, интерактивный метод, коммуникативный тренинг, результаты обучения, устная речь и понимание, компетенции

Key words: *lexical approach, interactive method, communicative training, learning outcomes, oral speech and comprehension, competencies*

Dil bacarıqlarının kommunikativ dil təlimi metodu ilə tədrisi müasir dövrün əsas tələblərindən biridir. Kommunikativ dil təlim metodu dedikdə tələbənin bu prosesdə tutduğu aparıcı mövqe nəzərə alınır. Əlbəttə ki, bu zaman əsas yük yenə fənni tədris edən müəllimin üzərinə düşür. Bu metod şifahi metoda reaksiya olaraq yaranmışdır və bu zaman şifahi yanaşmada diqqət daha çox dil strukturuna yönəlidir. Danışiq, yazı və oxu bacarıqlarını inkişaf etdirən kommunikativ dil təlimi metoduna aid müxtəlif xüsusiyyətləri nəzərdən keçirək. Məsələn, müəllim tələbələrə video izləməyi tapşır və videonu sona qədər təqdim etməyərək onu yarımçıq kəsir. Tapşırıq təqdim olunan filmin sonunu düşünüb mülahizələr yürütməkdən ibarətdir. Beləliklə, tələbələr həm düşündüklərini öyrənilən dildə izah etməyə səy edir, həm də müəllimin köməyindən istifadə edərək yeni sözlər öyrənirlər. Məşğələdə iştirak edən bütün tələbələrin fikirləri dinləndikdən sonra müəllim filmin sonunu təqdim edir və tələbələr yenidən müzakirəyə qoşulurlar. Məqsəd dil daşıyıcılarını müntəzəm olaraq dinləmək və xarici dil qavrayışlarını inkişaf etdirməkdir. Dil daşıyıcıları tez-tez danışiq dilinə xas olan söz və ifadələrdən istifadə etməklə öz bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Ali təhsil müəssisələrində xarici dillərin yeni təlim texnologiləri ilə tədrisi artıq zəruri hal almışdır. Xarici dilin bu üsulla tədrisi tələbələrin linqvistik biliklərini genişləndirir, ünsiyyətin formalaşmasına və tələbələrin nitq inkişafına kömək edir. Ali təhsilin müasirləşdirilməsi məqsədilə tələbələrin xarici dildə məlumat axtarmaq, internet resursları ilə işləmək bacarıqlarını inkişaf etdirməyə hədəflənmək vacib şərtlərdən biridir. Tələbənin bilik və bacarıqlarını, yaradıcılıq fəaliyyətini tədris prosesində reallaşdırmaq, tədris keyfiyyətini yüksəltmək üçün tədris vaxtından daha səmərəli istifadə məqsədilə onların yüksək təlim nəticələrinə nail olmasına şərait

yaradan yeni təlim texnologiyalarından istifadə olunur.[3] Texnoloji yanaşma ilkin olaraq təhsil prosesinin idarə olunmasına yönəlmiş bir istiqamətdir ki, bu da müəllim və tələbələrin qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətini təmin edir, kommunikativ bacarıqlarını inkişaf etdirir. Məsələn, müəllim mövzu ilə əlaqəli leksik materiallar təqdim edir və bu şəkillər əsasında verilir. Tapşırığa görə tələbə həmin şəkilləri bir-birilə əlaqələndirməklə mövzunu çatdırmağı bacarmalıdır. Burada məqsəd həmin dərsin lüğətində verilən sözləri işlətmək, daha dərinlən mənimsətmək və eyni zamanda digər söz və ifadələri yada salmaqdır. Beləliklə, müəllim tələbə ilə ünsiyyət yaradaraq onun hədəf dilində bacarığını artırır və yeni vərdişlərin formalaşması üçün şərait yaradır. Fransız dilinin öyrənilməsində də leksik materialın tələbələrə izahı yeni və maraqlı üsullarla təqdim olunur və biz kiçik araşdırmamızda bu mövzunu işıqlandırmağa cəhd etmişik.

Məlumdur ki, kommunikativ yanaşma 60-cı illərin sonlarından tətbiq olunur. Kommunikativ metodologiyanın maraqlı xüsusiyyətləri onun uğurunu bir daha təsdiqlədi. Belə ki, son onilliklərdə pedaqogikanın inkişafı ilə bir çox yeni yanaşmalar meydana çıxmasına baxmayaraq onların hamısı kommunikativ yanaşmanı tərkib etmək əvəzinə tamamlayır və aydınlaşdırır.

Leksik yanaşma, təxminən 30 il əvvəl ortaya çıxan, əsasən kommunikativ texnikaya əsaslanan, lakin prioritetləri fərqli təyin edən bir yanaşmadır. Adından da göründüyü kimi, lüğətin öyrənilməsi ön plana çəkilir və bu yanaşma 2 mühüm müşahidəyə əsaslanır. Birincisi, sözlər tək deyil, vahid bütövlüklə, yəni toplu ifadələr şəklində işlədilir (məsələn, "*Sabahın xeyir!*", "*Necəsən?*", "*Çalışırsan...*"). İkincisi, ana dilimizdə bu ifadələrə çox rast gəlinir, nitqimiz belə ifadələrdən ibarətdir və qrammatika ikinci dərəcəli rol oynayır. Fransız dilinin tələbələrə öyrənilməsində də tədrisin ilk mərhələsindən leksik yanaşma tətbiq olunur və nəticənin müsbət dinamika üzrə artdığı müşahidə edilir. Başlanğıc üçün ilk məşğələlərdən (*Bon matin!*, *Ça-vas?*, *Quesque tu fais?*, etc.) ifadələrini öyrənən tələbə daha tez danışmağa səy göstərir və bu həvəsləndirici xarakter daşıyır. Sonrakı məşğələdə danışmada işlədilən bu kimi digər ifadələri öyrənərək dialoq, kiçik səhnəcik, söhbət qurmaq olur və tələbə artıq bildiyi söz və ifadələri yerində işlətməyi bacarır. Bu yanaşmanın digər maraqlı tərəfi isə tələbənin ünsiyyət yaratmaq bacarığının inkişaf etdirilməsi və tətbiq olunmasıdır. Xarici dili niyə öyrənmək lazımdır? İlk növbədə tələbələrə bu hədəfin vacibliyi, məsuliyyəti, əhəmiyyəti aşılmalıdır. [10]

Ölkələrlə əlaqələr artdıqca, xarici dildə danışmağa ehtiyac da günbəgün artır. Yeni texnologiyalar insanlara bütün dünya ilə sıx əlaqədə olmaq imkanı verir və bu əlaqələr artdıqca xarici dillərin öyrənilməsinə olan həvəs də artır. Bugünkü dünyada fəaliyyət göstərməyə həm maariflənmiş, həm də linqvistik cəhətdən mükəmməl olan vətəndaşlığa artan ehtiyacımız var. Bu səbəbdən də ilk növbədə xarici dili (fransız) öyrənmək istəyənlərə onun çatmaq istədiyi hədəfin üstünlüklərini anlatmaq vacibdir:

- Xarici dil öyrənmək fərqli insanlara qarşı daha müsbət münasibət yaradır.

- Xarici dil öyrənməklə iş tapmaq şansınız artacaq.
 - Xarici dil öyrənmək yeni mədəniyyət və maraqlı insanlarla tanış olmağa kömək edir.
 - Başqa mədəniyyətlə tanış olmaq insanlara öz mədəniyyətlərini daha dərinləndirərək etməyə imkan verir.
 - Xarici dil öyrənmək özünə inamı və ünsiyyət bacarıqlarını artırır.
 - Beynəlxalq səyahətlər xarici dil bilməklə daha maraqlı və xoş olur.
 - Xarici dil öyrəndikdə problem həll etmək kimi bacarıqlar artır.
 - Xarici dil öyrənmək insanın biznes, tibb, hüquq, texnologiya, hərbi, marketing və s. sahələrdə imkanlarını artırır.
 - Xarici dillər karyera seçimində rəqabət üstünlüyü təmin edir.
 - Xarici dil öyrənmək dinləmə bacarıqlarını və yaddaşını artırır.
 - Xarici dil öyrənilməsi mədəni və linqvistik baxımdan tarixi də təqdim edir.
 - Xarici dillər dil və insan təbiətinin qarşılıqlı əlaqəsini dərk etməyə kömək edir.
 - Xarici dillər insanın dünyaya baxışını genişləndirir və insanı daha çevik və dözümlü edir.
 - Xarici dillər insanın dünya görüşünü genişləndirir.
 - Xarici dillər incəsənətə, musiqiyə, rəqsə, moda, mətbəxə, filmə, fəlsəfəyə, elmə qapı açır...
 - Xarici dil öyrənmək linqvokulturologiyanı da inkişaf etdirir və bu hər hansı bir ölkəni tanımaq üçün sizə verilən açardır. Bu səbəblər əlbəttə ki, xarici dil öyrəncilərini hədəfə daha tez və bacarıqla çatdırmaq üçün olduqca əhəmiyyətlidir və nəticəsi də şübhəsiz qənaətbəxş olacaqdır. [10]
- Xarici dili öyrənənlər üçün leksik materialın qavranılmasının ən maraqlı və əlverişli üsullarından biri, eşitmə-anlama-çatdırma bacarıqlarının inkişafıdır. Fransız dilinin tədrisinin A1-A2 səviyyəsində 1-2 dəqiqəlik həcmində dinləmə mətni təqdim olunur. Birinci dəfə tələbələr mətni onlara verilən yazılı təqdimatla, ikinci dəfə isə sadəcə təkrar olaraq mətnsiz dinləyirlər. Bu üsul tələbələrin verilən dinləmə mətninin daha düzgün və maneəsiz qavranılmasına və eyni zamanda doğru çatdırılmasına kömək edir. Başlanğıc səviyyələrdə bu üsul tələbələr üçün asan olsa da, öndəki mərhələlərdə onların qavrama bacarıqlarının təkmilləşməsinə çox yardım edəcək və nəticədə dil daşıyıcıları leksik materialın qavranılmasında xeyli irəliləyiş əldə edəcəklər. Növbəti mərhələlərdə mətni təqdim etmədən tələbələr dinləməni daha çevik anlayaraq məzmunu çatdırı bilər. Sonrakı addımlarda təkrar halda dinləmə mətni sona yaxın yarımçıq saxlanılır və tələbə ilk anlamadan istifadə edərək öz bacarığını göstərir, mətni tamamlayır. Bu yolla dil daşıyıcısı həm eşitmə, həm qavrama, həm danışma bacarığını nümayiş etdirərək öyrəndiyi xarici dilə daha tez yiyələnə bilər. Mətnə aid suallar yazmaq, (suallar açıq-qapalı ola bilər) mətnə başlıq seçmək, dialoq dinləyərək onu səhnələşdirmək, mesaj tipli mətn dinləyib mesaj

yazmaq, mətnin sonunu tamamlamaq və s.üsullar söyləniləndiyi kimi xarici dilin daha tez mənimsənilməsinə xidmət edir.

Leksik materialın mənimsənilməsi yolları göründüyü kimi müxtəlif xarakterlidir və yeni üsullarla çox zəngindir. Bu yollardan biri də “*Les mots melangés*” (Qarışıq sözlər) adlandırılan oyun, vasitədir. [10] Müasir təlim prosesində texnoloji vasitələrdən istifadə etməklə bunu məşğələ zamanı sınaq etmək mümkündür. Bu zaman tələbələrə ekranda hər hansı bir şeir qarışıq misralarla təqdim olunur və bu musiqi ilə də çatdırıla bilər. Verilən tapşırıq əsasən tələbələr qarışıq misraları düzgün yerinə qoymalı və yaxud əksinə verilən şeir parçasındakı misraları daha əyləncəli formada qarışıq təqdim edərək tapşırığı bir oyuna çevirməlidirlər.

Ümumiyyətlə, oyunlar müasir təlim prosesinin ayrılmaz bir hissəsinə çevrilərək çox uğurlu və maraqlı üsullardan sayılır. Oyunlar vasitəsilə dil daşıyıcıları nəinki xarici dili həvəslə öyrənir, həm də onu daha tez mənimsəyərək yadda saxlamağı bacarır. Son dövrlərdə bu üsulların tətbiqi təlim prosesində qarşıya qoyulan tələblər kimi dəyərləndirilir və nəticə etibarilə müsbət qiymətləndirilir. Əsasən də bu addımlar xarici dil öyrənmək istəyənlər üçün daha səmərəli hesab olunaraq tədris zamanı geniş tətbiq edilir. Məşğələlər zamanı izahlı oyunlar qurmaq, əyləncəli yollar axtarmaq, müasir metodlardan istifadə etmək bacarığı ilk növbədə xarici dil öyrənciləri üçün əhəmiyyətlidir desək, yanlışdır. Bu vasitələr xarici dilin tez və asan qavranılmasını, həvəslə öyrənilməsinə, daha qısa müddət ərzində öyrəncinin hədəfə yaxınlaşmasını təmin edir. [4]

Lüğətlə işləmə bacarığı məlum məsələdir ki, hər bir xarici dili öyrənən şəxs üçün vacib və önəmlidir. Tələbələr lüğət vasitəsilə verilən mətni tərcümə edərək, lüğətlə işləməyi öyrənməklə yanaşı, həm də mənasını axtardıqları söz və ifadəni daha yaxşı yadda saxlaya bilirlər. Başqa bir yolla da bu bacarığı bir az müasirləşdirərək təlim prosesində reallaşdırmaq mümkündür. Tələbələrə ekran vasitəsilə mətn və eyni zamanda mətnə işlənən söz və ifadələrin sinonim, antonim variantları verilir. Verilən tapşırıq əsasən öyrənci həmin sinonim və antonim variantları mətnə işlədilmiş sözlərlə uyğunlaşdırmalı və onların mənasını açıqlamalıdır. Beləliklə, bir tapşırıq üzərində dil daşıyıcısı yeni söz və ifadələrin həm mənasını, sinonim-antonim formalarını öyrənir, tələffüz edərək düzgün intonasiya bacarığını formalaşdırır, söz ehtiyatını artırır, danışma qabiliyyətini inkişaf etdirir. Bu leksik yanaşma paralel olaraq sözlərin düzgün yazılışını, fonetika və qrammatika qaydalarını da mənimsətməkdə əlverişlidir. Tələbələr həmin sözlərlə yeni cümlələr quraraq kiçik esse hazırlaya, dialoq təşkil edə və mətni danışaraq sözləri yerində işlətməyi də öyrənə bilirlər. Tapşırığı daha fərqli bir variantda da yerinə yetirmək mümkündür. Tələbələrə yazılı formada 20-30 sayda müxtəlif söz və ifadələr verilir. Dinləmə mətni səsləndirilir və təkrar dinləmə zamanı tələbələr mətnə eşidilən söz və ifadələri onlara təqdim edilən söz siyahısında tapıb altından xətt çəkməlidirlər. Bu tapşırığın köməyi ilə xarici dil öyrənciləri düzgün eşidib anlamayı, sözlərin yazılış və tələffüz

qaydalarını mənimsəməyi və eyni zamanda tez qavrama kimi bacarıqlarını göstərməyə səy edəcəklər. Eyni tapşırığı bir az da mürəkkəbləşdirə bilərik: əlavə olaraq fərqli cümlələr yazılı olaraq tələbələrə təqdim olunur. Mətn dinlədikdən sonra təkrar eşitmə zamanı onlarda olan hansı fikrin mətndə səslənmədiyini göstərmək, yaxud düz və ya səhv olduğunu ayırd etmək və dinlənən mətnə aid olmayan cümləni seçmək tapşırılır. Auditoriyada interaktivlik yaratmaq məqsədilə müəllim suallar verir və düzgün cavabların səsləndirilməsini istəyir, nəticədə tələbələr daha da aktivlik göstərərək öz bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Krossvord tapşırıqları da, həmçinin bu prosesdə tətbiq edilə bilən ən maraqlı üsullardan sayıla bilər. Yalnız bu tapşırıqlar bir qədər ənənəvi variantdan çıxarılaraq daha çətin və düşündürücü formada verilə bilər. Xarici dil öyrənənlər üçün bunun olduqca maraqlı və çeviklik tələb edilən bir bacarıq olduğunu məşğələ zamanı reallaşdırıla bilər. Tələbələrə kiçik həcmli məlumatlar və krossvord hazırlanmış vərəqlər paylanılır. Kommunikativ bacarıqları inkişaf etdirmək məqsədilə interaktiv metod tətbiq edilərək tapşırığı qrup formasında icra etmək tövsiyyə olunur. İki qrup ayrılır və tələbələrə onlara verilən məlumatları oxuyub anlamaq, eyni zamanda tələb edilən ifadəni tapıb krossvordda yerinə qoymaq tapşırığı verilir. Göründüyü kimi, tapşırıq kifayət qədər mürəkkəb, düşündürücü və leksik yanaşma tələb edən bir vasitədir.

Məşğələ zamanı dialoq formasında reallaşdırıla bilən digər bir leksik tapşırığı təqdim edə bilərik.

Mövzu: Les loisirs en France [8]

-*Musique et danse*

-*Promenade*

-*Spectacles, musées, cinéma*

-*Jeux*

-*Rencontres (amis, famille)*

-*Photographie, peinture*

-*Sport*

Göstərilən sahələr aydındır ki, asudə vaxtın, həftə sonlarının təşkili məqsədilə, dialoq çərçivəsində ünsiyyət qurmaq üçün tələbələrə təqdim olunub. Dil öyrəncisi indiyə qədər mənimsədiyi bütün söz və ifadələrdən istifadə edərək ona verilən tapşırıq əsasında dialoq qurmalı, sual və əmr formasında cümlələr işlətməli, öz fikirlərini bölüşməlidir. Müəllimin əlavə məlumatları sayəsində tələbə eyni zamanda fərqli bir ölkədə asudə vaxtın təşkili, fransızların maraq sahələri, bir sözlə mədəniyyəti ilə yaxından tanış olur və biliklərini daha da artırır. Eyni tapşırığı bir qədər də maraqlı və fərqli şəkildə reallaşdırmaq mümkündür. Yuxarıda təqdim edilən siyahı əsasında müxtəlif şəkillər göstərilir və tələbələr həmin şəkillərin mədəniyyətin hansı sahələrinə aid olduğunu ayırd etməklə ümumi biliklərini zənginləşdirməyə nail olurlar.

“**Les voyages, le tourisme**” bölməsinin leksik materialının öyrədilməsi, mənimsədilməsi və məşğələ zamanı tətbiqi ilə bağlı istifadə olunan bir neçə üsulu nəzərdən keçirək:[8]

*Vocabulaire: guide/visite
Voyage/ voyager
Etranger/musée
Visite/visiter
Guide/touriste
Tourisme/touriste
Voir/voyage,etc.*

İlk növbədə müəllim A1/A2 səviyyəsimin lüğət tərkibinə aid edilən bu sözlərin leksik izahından başlayır. Yaxşı olardı ki, bu yanaşma müxtəlif şəkillər və yaxud ekran görüntüləri vasitəsilə reallaşdırılsın. Bu yanaşmada məqsəd dil öyrəncilərinin fəallığını artırmaq, onları təqdim olunan yeni söz və ifadələrin mənalarını açıqlamağa cəlb etmək və nəticədə istənilən mövzunun leksik materialını mənimsətməkdən ibarətdir. Bu zaman sözsüz ki, lüğətə aid edilən yeni ifadələr asan yadda qalacaq və tələbələr onları daha doğru şəkildə tətbiq etməyi bacaracaqlar.

Bu bölmədə “services publics”, “conseils pratiques” adlandırılan paraqrafların leksik izahına xüsusi yanaşma tələb olunur. Müasir dövrdə ölkəmizin xarici dövlətlərə inteqrasiya etdiyi bir dövəmdə tələbələrə adı çəkilən məlumatların çatdırılması olduca vacib və mütləqdir. Tələbələrin təhsilini davam etdirməsi üçün dünyanın müxtəlif universitetlərinə qəbulu, fərqli ölkələrdə işləmək və yaşamaq həvəsi, gənc tədqiqatçıların axtarışlar məqsədilə yeni məkanlara müraciət etməsi və s.səbəblər deyilənləri daha da yüksək səviyyədə öyrənməyi tələb edir. Hazırkı dövrdə xüsusən xarici dil müəllimlərinin üzərinə bu baxımdan böyük məsuliyyət düşür. Öyrənilən dili həm sevdirməyi, həm bacarıqla yüksək səviyyədə mənimsətməyi öhdəsinə götürmüş xarici dil mütəxəssisləri daim durmadan çalışmalı və bu yöndə yeni üsullar tətbiq etməlidirlər.

Yuxarıda qeyd edilən “**Voyage en France**” leksik materialının kiçik bir hissəsinin izahını nümunə kimi göstərək: [8]

En France, la monnaie est l'euro. Un dollar canadien est egal à environ 70 centimes d'euro. On peut payer par carte bancaire mais aussi par chèque, surtout au supermarché. Les bureaux de change sont rares: changez de l'argent à l'aéroport ou à la banque. Si vous avez une carte bleue, vous pouvez retirer de l'argent au distributeur automatique de billets. Il y a beaucoup de distributeurs de billets dans le pays. Si vous decidez de vivre en France, ouvrez un compte à la banque. On vous donne une carte bleue.

Göründüyü kimi, bu mətnə Fransada pul vahidi, kartdan istifadə, pul dəyişmə, bank hesabı açmaq və s. məlumatlar çatdırılır və dil daşıyıcısının bunları

vaxtında öyrənməsi olduqca vacibdir. Müəllim bu məlumatların izahını öz ölkəsinin mövcud vəziyyəti ilə müqayisə edərək tələbələrə çatdırmaqla onların daha tez və düzgün formada anlaşılmasına nail olacaqdır. Kommunikasiyanın köməyiylə sual-cavab qurmaq, məlumatı əks etdirən görüntülər təqdim etmək, əlavə biliklər vermək bu prosesi bir qədər də sürətləndirəcəkdir. Situasiyanı gerçəkləşdirməklə tələbələr dialoq qurur, səhnə yaradır, nəticədə həmin dərsin leksik materialını mükəmməl qavrayır.

İkinci mərhələdə isə artıq tələbələrə mövzuya uyğun seçilmiş kiçikhəcmli dinləmə mətni təqdim edilir. Dinləmə mətni üzərində işlər yerinə yetirildikdən sonra onlar artıq dialoq qurmağı, 10 -15 cümlədən ibarət esse yazmağı, yaxud səyahət etdikləri hansı bir məkan haqqında təqdimat hazırlamağı yerinə yetirə bilirlər. Sonrakı mərhələlərdə dil səviyyəsinə uyğun olaraq bu mövzunu daha geniş və bir qədər də mürəkkəb formada icra etmək olar. Tələbələr müəyyən sayda söz ehtiyatı əldə edərək əcnəbi ölkələrə (əyani, yaxud qiyabi) səyahəti əks etdirən material hazırlamaq, öz ölkələrinin mədəniyyəti ilə digər ölkələrin mədəniyyətlərini müqayisə etmək, onların yaşam tərzini, tarixi, incəsəti, görməli yerləri və s. kimi məlumatları çatdırmaq bacarığı əldə edəcəklər. Məqsəd tələbənin bu dili yaxşı mənimsəməsi üçün real ünsiyyət şəraiti yaratmaqla onun ünsiyyət bacarığını inkişaf etdirməkdir. Tələbə öz fikrini şifahi və yazılı şəkildə sərbəst izah etmək bacarığına nail olur, fikir mübadiləsi aparmaq vərdişinə alışır, onlarda müvafiq region xalqının məişət tərzini, mədəniyyəti, ölkənin ictimai-siyasi həyatı barədə təsəvvür yaranır, eyni zamanda tələbədə elmi konfranslarda çıxış etmək bacarığı formalaşır. Tələbə öyrəndiyi dildə xalq nağıllarını, kiçik hekayələri, qəzet, jurnal və internet məlumatlarını lüğətdən istifadə etmədən anlamağı, oxunmuş mətnə verilmiş sualları cavablandırmağı, mətnə dair münasibət bildirməyi bacarır. Tələbə öyrənməkdə olduğu dildə getdikcə daha çox leksik materiala yiyələnir və onun əsasında müəyyən hadisəni təsvir etməyi, müxtəlif mövzularda müzakirələr aparmağı, şəxsi fikrini söyləməyi, fərdi yaxud qrup şəklində təqdimat hazırlamağı və sual verməyi öyrənir.

Tələbələr artıq keçilmiş leksik və qrammatik material əsasında müvafiq xarici dilə və əksinə tərcümələr etməyi, tərcümə zamanı səhvləri düzəltməyi, səhvlər üzərində müzakirə aparmağı bacarır. Bu prosesdə onlar oxu, şifahi nitq və dinləmə, yazı, tərcümə bacarıqlarını yüksək səviyyədə inkişaf etdirə bilirlər. Beləliklə, təhsil proqramının sonunda tələbə bir sıra kompetensiyalara yiyələnir:

Müvafiq xarici dildə karyera barədə ilkin anlayışları, müsahibə texnikalarını bilir, iş üçün müraciət qaydalarını, peşəkar CV, resume, tövsiyyə məktublarını hazırlanmasını öyrənir. İş həyatında şifahi və yazılı kommunikasiya vasitələrindən istifadə etməyi bacarır, media materialları ilə tanış olur, müəyyən mövzular üzərində araşdırmalar aparır, faktiki materiallardan nəticə çıxarmağı, onları ümumiləşdirməyi öyrənir. Region xalqlarının dilində onların adət-ənənələrini, mədəniyyətini, həyat

tərzini təhlil edir, milli-mədəni, etnik və irqi mənşəyinə dair müvafiq biliklərə sahib olur.

Dərsin əsas cəhətlərindən biri məşğələ zamanı tələbələrin fəallığıdır və bu da göründüyü kimi daha çox interaktiv təlim metodunun köməyi ilə reallaşdırılır. Aktiv təlim metodu dedikdə müəllim və tələbələrin qarşılıqlı təsiri nəzərdə tutulur. Bu prosesdə tələbə də müəllimlə bərabər hüquqlu iştirak edir, eyni zamanda yalnız müəllimlə deyil, bir-birilə də qarşılıqlı ünsiyyətdə olurlar. Nəticədə tələbə təhsil prosesində özünün fərdi istiqaməti üzrə fəal hərəkət edir. Məşğələlərin təşkili zamanı tətbiq ediləcək interaktiv təlim metodlarına cütlüklərlə, fərdi və ya qrup halında iş, debat, müzakirə, rollar və işgüzar oyunlar, təcrübə əsasında öyrənmə və s. aiddir. Yuxarıda söylədiklərimizi dərs prosesində reallaşdırmaq məqsədi daşıyan, leksik yanaşma üsullarından sayılan bir neçə nümunəni nəzərdən keçirək:

Dialog: Les médias et les informations [8]

-Raphael, tu as regardé le match de rugby hier soir à la télé? C'était un très beau match!

-Non, j'étais en voiture, on rentrait de notre week-end dans le sud! Mais je l'ai écouté en direct à la radio! Et toi Luc?

-Moi, non plus... Vous savez que je deteste le rugby, mais tous les journaux parlent du match ce matin, Tout le monde connaît les résultats!..... etc.

Göründüyü kimi, media mövzusunda bəhs edən kiçik bir dialogu məşğələ zamanı tələbələrlə birgə səhnələşdirib əsl oyuna çevirmək mümkündür. Bu mövzunu mənimsətmək üçün təqdim edilən leksik yanaşma olduqca vacibdir və tələbələr üçün şübhəsiz böyük maraqla qarşılanacaqdır. Tələbələr qabaqcadan evdə izlədikləri hər hansı bir idman yarışını barəsində müzakirə təşkil edirlər. müzakidə hər tələbə öz fikrini söyləyir, nəticələrə münasibət bildirir, fəallıq göstərir və deyilən fikirlərə irad nümayiş etdirir. Bu müzakirədə qrupdakı bütün tələbələr iştirak etməklə bir-birilə münasibət qurur, sual-cavab təşkil edir, müəllimin söylədiklərini dinləyir, onlara dair fikirlər səsləndirir və nəticədə mövzunu qənaətbəxş dərəcədə mənimsəməyə müvəffəq olurlar. Bu zaman tələbə nəinki yeni mövzunu leksik materialını qavrayır, həmçinin lüğət tərkibindəki öyrənilmiş bütün söz və ifadələri yada salır, onları bacarıqla yerində işlətməyi nümayiş etdirir. Fərqli bir leksik tapşırıqla eyni mövzunun üzərindən bir daha keçməkdə fayda vardır. Beləliklə, müəllim tələbələrə media mövzusunda bəhs edən başqa bir yeni tapşırıq verir, şərtə əsasən onlar verilmiş mətnə boş yerlərə aid sözləri tapıb yerinə qoymalıdırlar. Texnologiyadan istifadə etməklə bu sözləri ekranda şəkillərlə vermək, yaxud yazılı formada təqdim etmək və s. mümkündür. Qabaqcadan öyrənilmiş, istərsə də yeni keçilmiş lüğəti mənimsətmək üçün icra edilən bu tapşırıq çox sadə üsullardan sayılır, tələbələrin tədrisin sonunda imtahan zamanı bu tip tapşırıqların öhdəsindən məharətlə gələcəyinə dair heç bir şübhə ola bilməz. Əlavə olaraq, digər yeni bir tapşırığı yerinə yetirək: izaha (definition) uyğun olaraq yeni sözü tapıb yazın! [8]

1. *C'est le lieu où les enfants apprennent à lire et à écrire: L'école*
2. *C'est le lieu où il y a beaucoup de magasins:*
3. *C'est le lieu où on va pour poster une lettre:*
4. *C'est le lieu où on va pour demander son titre de séjour:*
5. *C'est le lieu qui se trouve à L'extérieur et où on achète des fruits et des légumes:*
6. *C'est le lieu où on achète des vêtements:etc.*

Bu tapşırıq öyrənilmiş leksik materialın bölmə sonunda təkrarı məqsədilə icra olunan ən sadə tapşırıqlardan biri kimi çox faydalıdır, eyni zamanda tələbələrdə sözlərin izahının tez anlama, qavrama vərdişlərini, dil bacarıqlarını inkişaf etdirir. Eyni mövzuda olan tapşırıqları daha fərqli variantda məşğələ zamanı reallaşdırmaq mümkündür. Bu zaman yenə də texnologiyanın müasir imkanlarından faydalanaraq leksik materialının izahını bir qədər də əyləncəli üsullarla təqdim edə bilirik: ekranda tələbələrə müxtəlif məzmunlu və kiçikhəcmli videolar göstərilir. Müəllimin tapşırığına əsasən hər bir tələbə videonun köməyi ilə verilən söz və ifadələri uyğunlaşdırıb onların əsas mənasını (definition) açıqlamalıdır. Videolar həm yeni mövzunu, həm də keçmiş materialı əks etdirməklə tələbələrin dərslə ümumi hazırlığını, yaddaş və qavrama bacarığını çatdırır və sonda müəllim tərəfindən qirmətləndirilir.

Nəticə olaraq, leksik yanaşma zamanı müəllim-tələbənin təlim prosesində əldə etdiklərini ümumiləşdirib belə qənaətə gələ bilərik ki, tələbə ünsiyyətin qurulması prosesində dilin zəngin resurslarından mümkün qədər yararlanacaq səviyyədə dilin leksik korpusuna yiyələnir və onlardan doğru şəkildə istifadə edir. İxtisası ilə bağlı peşəkar əlaqələr və ünsiyyət qurmağı bacarır, nitqini dinləyici üçün aydın, məntiqi şəkildə qurur, effektiv eşidib-anlama vərdişlərini inkişaf etdirir. Xarici dil öyrəncisi artıq dinlədiyi mətnin təhlilini aparır, əsas fikirləri şərh edə bilir, danışanın mövzuya emosional-ekspressiv münasibətini ayırd edir. Mətnlərdə əsas məqamları ümumiləşdirib şərh etməyi, spesifik ifadələrin, terminlərin mənasını açıqlamağı və bunların əsasında öz fikirlərini dolğun şəkildə çatdırmağı bacarır. Tələbə təlim nəticəsi olaraq sərbəst fikir söyləməyir, öyrənilən dilin müxtəlif aspektlərdə tətbiqini əldə edir, tutarlı və zəngin nitq nümayiş etdirir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əfəndiyeva, T.Ə. Azərbaycan dilinin leksik üslubiyatı / T.Ə.Əfəndiyeva. – Bakı: Elm, – 1980. – 251 s.
2. Будагов, Р.А. Человек и его язык. Вопросы языкознания / Р.А.Будагов. – Москва: – 1970. №6.
3. Виноградов, В.В. Об омонимии в русской лексикографической традиции // Избранные труды. Лексикология и лексикография. – Москва: Высшая школа, –

1977. – с.288-294.

4.Шаховский, В.И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность. Сб.: Коммуникативные аспекты значения / В.И.Шаховский. – Волгоград: Волгр. пед. ин-т, – 1990. – 349 с.

5.Ayme Y.coord. (decembre 2006), Cahiers pedagogiques N448, « Le jeu en classe», CRAP.

6.Bottineau, D. OUPS! Les émotimots, les petits mots des émotions: des acteurs majeurs de la cognition verbale interactive // Langue française 180, – Paris: Larousse/Armand colin, – 2013. – p.99-112.

7.Brougere G. (2005), Jouer\apprendre. Economica

8.Crepieux G., S.Caroline « Vocabulaire essentiel du français » A1/A2, 350 exercices// Paris :2007-2008

9.Pierre M. Jeu de theatre, « Les outils malins du FLE »

10. *Internet mənbələri* :

<https://kahoot.com>

<https://kahoot.it>

Fil.f.d., b/m. Vüsalə Fikrət qızı Əliyeva XÜLASƏ

Fransız dilində leksik materialın müasir üsullarla tələbələrə izahı

Kommunikativ metodologiyanın maraqlı xüsusiyyətləri onun uğurunu bir daha təsdiqlədi. Belə ki, son onilliklərdə pedaqogikanın inkişafı ilə bir çox yeni yanaşmalar meydana çıxmasına baxmayaraq onların hamısı kommunikativ yanaşmanı təkzib etmək əvəzinə tamamlayır və aydınlaşdırır. Leksik yanaşma, təxminən 30 il əvvəl ortaya çıxan, əsasən kommunikativ texnikaya əsaslanan, lakin prioritetləri fərqli təyin edən bir yanaşmadır. Adından da göründüyü kimi, bu zaman lüğətin öyrənilməsi ön plana çəkilir. Tələbə ünsiyyətin qurulması prosesində dilin zəngin resurslarından mümkün qədər yararlanacaq səviyyədə dilin leksik korpusuna yiyələnir və onlardan doğru şəkildə istifadə edir. İxtisası ilə bağlı peşəkar əlaqələr və ünsiyyət qurmağı bacarır, nitqini dinləyici üçün aydın, məntiqi şəkildə qurur, effektiv eşidib-anlama vərdişlərini inkişaf etdirir.

Кандидат фил. наук. Вусала Фикрет кызы Алиева

РЕЗЮМЕ

Объяснение лексического материала на французском языке студентам современными методами.

Интересные особенности коммуникативной методики еще раз подтвердили ее успех. Итак, несмотря на появление в последние десятилетия с

развитием педагогики множества новых подходов, все они дополняют и уточняют коммуникативный подход, а не опровергают его. Лексический подход — подход, появившийся около 30 лет назад, основанный преимущественно на коммуникативных приемах, но с иными приоритетами. Как следует из названия, в это время на первый план выходит изучение словарного запаса. Студент овладевает лексическим корпусом языка на таком уровне, который позволит максимально использовать богатые ресурсы языка в процессе налаживания общения и правильно ими пользоваться. Умеет устанавливать профессиональные связи и общение по специальности, строит свою речь ясно и логично для слушателя, развивает навыки эффективного слушания и понимания.

Ph.D., b/m. Vusala Fikret gizi Aliyeva

SUMMARY

Explanation of lexical material in French to students with modern methods

The interesting features of the communicative methodology once again confirmed its success. Thus, despite the emergence of many new approaches with the development of pedagogy in recent decades, they all complement and clarify the communicative approach instead of refuting it. The lexical approach is an approach that appeared about 30 years ago, based mainly on communicative techniques, but with different priorities. As the name suggests, at this time vocabulary learning comes to the fore. The student acquires the lexical corpus of the language at a level that will use the rich resources of the language as much as possible in the process of establishing communication and uses them correctly. He is able to establish professional relationships and communication related to his specialty, constructs his speech in a clear and logical way for the listener, develops effective listening and comprehension skills.

Rəyçi: fil.f.d., Səbinə Xaqani qızı Əliyeva